

УДК 339.5:327

Т. П. Богдан

доктор економічних наук, провідний науковий співробітник відділу управління проектами розвитку державних фінансів НДФІ ДНУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, tetiana.bogdan@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6133-5336>

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄС: НОВІ ПРАВИЛА, РИЗИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Анотація. У статті розкрито перші досягнення та потенційні позитивні ефекти внаслідок дії Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та зони вільної торгівлі між сторонами. На підставі детального аналізу положень цієї Угоди виявлено її асиметричний характер за окремими важливими напрямками торговельних відносин. Зокрема, встановлено, що, по-перше, обмеження Угоди про асоціацію у вигляді тарифних квот на експорт аграрної продукції з України негативно впливають на розвиток вітчизняного сільського господарства й харчової промисловості; по-друге, через асиметричний характер Угоди в частині торгівлі послугами Україна не може розраховувати на істотне збільшення експорту послуг, адже перелік обмежень щодо заснування підприємницької діяльності і транскордонного надання послуг для вітчизняних постачальників є доволі широким та жорстко регламентованим. Висвітлено проблеми імплементації європейського законодавства, зокрема правил, які стосуються фінансової та фіскальної політик. Сформульовано перелік невідкладних завдань для економічної політики з метою пом'якшення наявних проблем і забезпечення успішної економічної інтеграції України в ЄС.

Ключові слова: Угода про асоціацію, зона вільної торгівлі, тарифні квоти, лібералізація торгівлі, адаптація законодавства.

Рис. 1. Табл. 3. Літ. 22.

Tetiana Bohdan

Dr. Sc. (Economics), SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, tetiana.bogdan@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6133-5336>

FREE TRADE AREA BETWEEN UKRAINE AND THE EU: NEW RULES, RISKS AND OPPORTUNITIES

Abstract. The article highlights initial achievements and potential positive impact of the implementation of the Association Agreement (AA) and free trade area between Ukraine and the EU, among which the most notable are the Ukraine's exports growth to the EU's market and improvements to regulatory framework for national business. On the basis of the detailed analysis of the AA's provisions, the asymmetric character of the agreement across some important dimensions of trade relations is shown. In particular, it is suggested that 1) AA's limitations related to tariff quotas (imposed on the export of agrarian products from Ukraine) negatively affect the development of domestic agriculture and food industry; 2) the asymmetric AA's character in terms of trade in services does not allow Ukraine to rely on a substantial rise in exports of services (in fact, the lists of limitations related to launching business activity and cross-border provision of services for Ukrainian suppliers are wide and strictly regulated). With regard to domestically driven impediments to the EU-Ukraine partnership, the author finds that the adoption of the EU's technical standards by Ukrainian producers and needed modernization of the national industries are not consistent with the monetary policy carried out by the National Bank of Ukraine and extremely high interest rates at the

© Богдан Т. П., 2018

domestic financial market. Presented applied research is based on the qualitative methods, most significant of which are observations and generalizations. The author draws a set of urgent tasks for the economic policy aimed at mitigating the problems specified and providing a successful economic integration of Ukraine with the EU.

Keywords: association agreement, free trade area, tariff quotas, trade liberalization, legislative approximation.

JEL classification: F13, F50, K33.

Т. П. Богдан

доктор економічних наук, ведучий научний співробітник відділу управління проектами розвитку державних фінансів НИФІ ГУНУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна

ЗОНА СВОБОДНОЇ ТОРГОВЛІ УКРАЇНИ С ЕС: НОВІ ПРАВИЛА, РИСКІ І ВОЗМОЖНОСТІ

Анотація. В статті розкриті перші досягнення і потенціальні позитивні ефекти внаслідок дії Угоди про асоціацію між Україною і ЄС і зони вільної торгівлі між сторонами. На основі детального аналізу положень цієї Угоди виявлено її асиметричний характер по деяким важливим напрямкам торговельних відносин. Зокрема, встановлено, що, в першу чергу, обмеження Угоди про асоціацію в формі тарифних квот на експорт аграрної продукції з України негативно впливають на розвиток українського сільськогосподарського і харчової промисловості; в другу чергу, через асиметричний характер Угоди про асоціацію в частині торгівлі послугами Україна не може враховувати на суттєве збільшення експорту послуг, адже перелік обмежень відносно основи підприємницької діяльності і трансграничного надання послуг для українських постачальників є достатньо широким і жорстко регламентованим. Розглянуто проблеми імплементації європейського законодавства, зокрема правил, що стосуються фінансової і фінансової політики. Сформульовано список неотложних завдань для економічної політики з метою зменшення існуючих проблем і забезпечення успішної економічної інтеграції України в ЄС.

Ключові слова: Угода про асоціацію, зона вільної торгівлі, тарифні квоти, лібералізація торгівлі, адаптація законодавства.

І. Угода про асоціацію як поворотний пункт зміни вектора зовнішнь-економічної інтеграції України

Україна підписала політичну частину Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію, УА) 21 березня 2014 р. та економічну її частину 27 червня 2014 р. Угода частково почала діяти з 1 листопада 2014 р., а поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) у двосторонньому форматі – з 1 січня 2016 р. [1].

Для ЄС Угода про асоціацію стала логічним продовженням європейської політики сусідства, яка має на меті стабілізацію регіону країн-сусідів та перетворення сусідів на партнерів шляхом їх тіснішої економічної, інституційної й політичної інтеграції з ЄС. У загальному контексті УА/ПВЗВТ покликана активізувати співробітництво Євросоюзу з країнами-підписантами

ми, лібералізувати їхні торговельні взаємовідносини, а також поліпшити інституційне середовище і якість бізнес-регулювання в цих країнах.

ПВЗВТ як складова Угоди про асоціацію має створити правові, економічні й організаційні засади для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів і (частково) робочої сили між Україною та ЄС. Функціонування ПВЗВТ, зокрема, передбачає:

- скасування Україною і ЄС ввізних мит на більшість товарів, що надходять на внутрішні ринки;
- приведення нашою державою своїх технічних регламентів і процедур у відповідність із європейськими;
- прийняття Україною вимог ЄС щодо безпеки харчових продуктів, санітарних і фітосанітарних норм;
- спрощення митних процедур та запобігання правопорушенням у сфері транскордонного переміщення вантажів;
- лібералізацію сторонами умов доступу до власних ринків послуг;
- поступову лібералізацію руху капіталу (прямих інвестицій, портфельних і фінансових інвестицій) між Україною та ЄС.

Для ЄС розширення зони вільної торгівлі на схід мотивується чинниками збільшення ринків збуту для європейських компаній (чимала частина яких має помітні конкурентні переваги на ринках бідних країн), а також полегшення доступу до джерел сировинних ресурсів та інших важливих компонентів виробничого процесу в ЄС. Передбачається, що розширення зовнішньої торгівлі Євросоюзу з країнами Східного партнерства надаватиме імпульси для розвитку європейської економіки і сприятиме створенню нових робочих місць. Окрім того, вважається, що споживачі в державах ЄС унаслідок активізації торгівлі з країнами-сусідами отримують більший вибір споживчих товарів за нижчими цінами.

Економічний зміст УА/ПВЗВТ, імовірні макроекономічні ефекти від її дії в коротко- й довгостроковому періодах, необхідні зміни державної політики, поведінки бізнесу в умовах поглиблення економічної інтеграції між Україною та ЄС розглядалися в працях А. Адарова, В. М. Гейця, М. Емерсона, В. Мовчан, Т. О. Осташко, Є. В. Редзюка, О. О. Сльозко, П. Хавліка [2–7] та ін. У роботах науковців ДННУ “Академія фінансового управління” висвітлювалися питання різноспрямованих впливів євроінтеграційних процесів на стан фінансової системи та формування фіскального простору економічних реформ в Україні [8–19]. Однак залишаються малодослідженими проблеми надзвичайно серйозних суперечностей і викликів для економічної політики, з якими зіткнулася наша країна внаслідок не лише низької адаптивності національної економіки та недосконалості її інституційного середовища, а й самого змістового наповнення УА/ПВЗВТ та конструювання її окремих положень, виходячи з інтересів однієї сторони.

Метою статті є визначення фактичних здобутків і позитивних ефектів від дії зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, а також перешкод нормативно-правового характеру, котрі стримуватимуть її потенціал, через аси-

метричний характер УА/ПВЗВТ у частині торгівлі сільськогосподарською продукцією, лібералізації торгівлі послугами й узгодження законодавчих положень у сферах спільних інтересів сторін Угоди про асоціацію.

Для України дія УА/ПВЗВТ із ЄС потенційно може надавати такі *позитивні імпульси* для зростання та розвитку національної економіки:

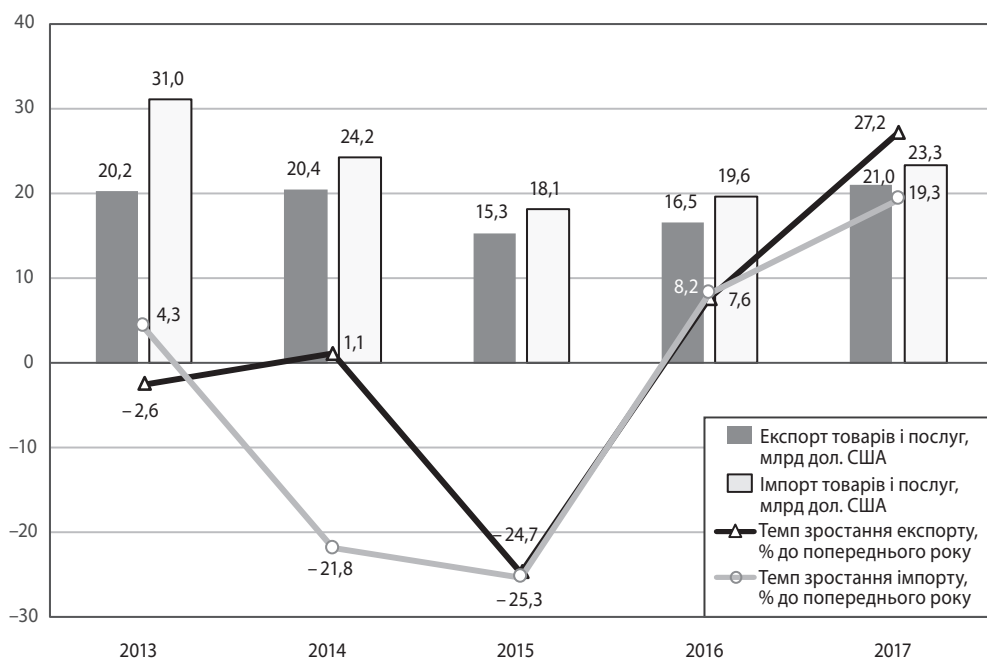
- зменшення бар'єрів для зовнішньої торгівлі й полегшення доступу вітчизняних експортерів до місткого ринку Євросоюзу (сумарний ВВП членів ЄС становить понад 13 трлн євро);
- підвищення якості та безпеки продукції, що випускається вітчизняними компаніями, внаслідок імплементації технічних стандартів і фітосанітарних норм ЄС, а також конкурентного тиску європейських компаній;
- зниження вартості фінансування для українських підприємств, полегшення доступу до ринку фінансових послуг Євросоюзу;
- збільшення обсягів надходження прямих іноземних інвестицій із ЄС, що спростить включення вітчизняних компаній у глобальні ланцюги створення вартості, поширення управлінських і технологічних інновацій;
- гармонізація регуляторних режимів в умовах наближення до *acquis* ЄС та поліпшення бізнес-клімату в Україні;
- удосконалення національних інститутів в умовах посилення галузевого й економічного співробітництва між Україною та ЄС, надання технічної допомоги з боку Євросоюзу.

Основним компонентом ПВЗВТ є лібералізація торгівлі товарами, причому ЄС після введення угоди в дію провів тарифну лібералізацію одразу та для більшості товарів, тимчасом як наша держава має робити це поступово впродовж 3–7 років. Такі нерівномірні темпи лібералізації розпочалися із запровадження “автономних торговельних преференцій” Євросоюзу для України, котрі набрали чинності 23 квітня 2014 р., і зниження в односторонньому порядку тарифів ЄС для вітчизняних товарів.

Тарифи на імпорт до Євросоюзу для промислових товарів, що експортуються з України, були скасовані відразу після запуску ПВЗВТ для 94,7 % товарних груп. Водночас перехідний період було збережено для обмеженої кількості мінеральних продуктів, продукції хімічної промисловості, добрив, виробів із дерева, взуття та окремих видів виробів із міді, виробів із алюмінію [5].

Наразі ЄС уже є найбільшим торговельним партнером України. За підсумками 2017 р., його частка в експорті товарів і послуг із нашої держави сягнула 38,8 %, а в імпорті – 42,3 %. У свою чергу, активно зростають обсяги національного експорту до Євросоюзу: у 2017 р. експорт товарів і послуг збільшився на 27,2 % порівняно з попереднім роком. На рисунку показано певне зростання абсолютних обсягів експорту до ЄС та пошквавлення його темпів у 2016–2017 рр.

Незважаючи на це, істотною перешкодою на шляху збалансованої й динамічної інтеграції України в європейський економічний простір є закріплення за нашою країною ролі постачальника сировинної продукції на ринок ЄС. У 2017 р. експорт продовольчих товарів і сировини для їх виробництва, міне-

Рисунк. Зовнішня торгівля України товарами й послугами з ЄС у 2013–2017 рр.

Складено за даними Державної служби статистики України.

ральних продуктів, чорних та кольорових металів і виробів із них становив 79,9 % загального товарного експорту України до ЄС. Вказана частка залишається на сталому рівні (близько 80 %) упродовж останніх п'яти років. При цьому на машини й устаткування, транспортні засоби, прилади у 2017 р. припало лише 4,9 % загального експорту вітчизняних товарів до ЄС.

Сировинна структура національного експорту породжує такі проблеми:

- волатильність світових цін на сировинні товари та, як наслідок, коливання обсягів валютної виручки України й карколомні зміни обмінного курсу гривні;

- низхідну динаміку реальних цін на сировину на тривалому часовому проміжку, що спричиняє невисоку дохідність експорту сировини та консервацію рівня бідності в країні;

- повільні й нестабільні темпи зростання національного виробництва та рівня внутрішніх доходів у державі.

Доведений ученими феномен зменшення реальних цін на сировинні товари в довгостроковому періоді (гіпотеза Пребіша – Зінгера) [20] спрацьовує не на користь України. По суті, він означає, що наша країна не може розраховувати на високу дохідність операцій з експорту продукції із низьким рівнем доданої вартості, й в разі закріплення за нею сировинної спеціалізації завдання виведення зі злиднів основної маси населення залишаться невиконаними.

Крім того, в умовах дії УА/ПВЗВТ суб'єкти економіки України стикаються зі значними витратами, пов'язаними з пристосуванням до нових регуляторних норм/стандартів і зміною структури економіки. Зокрема, державний сектор та вітчизняний бізнес змушені мати:

- управлінські й фінансові витрати виробників на впровадження та додержання стандартів ЄС (технічних і екологічних стандартів, фітосанітарних норм, стандартів безпеки);

- бюджетні витрати на впровадження європейських регуляторних норм та поліпшення якості (розширення мережі) об'єктів інфраструктури;

- витрати, пов'язані з підвищенням рівня безробіття й перенавчанням і працевлаштуванням робочої сили, яка вивільнятиметься в процесі реструктуризації економіки;

- погіршення перспектив розвитку національного бізнесу, збільшення навантаження на систему соціального страхування та охорони здоров'я внаслідок масової еміграції висококваліфікованої й мобільної робочої сили [2].

Доволі значними можуть бути фінансові (інвестиційні) витрати національного бізнесу й на приведення виробничих процесів у відповідність із технічними стандартами ЄС для промислової продукції, а також санітарними нормами та стандартами безпеки харчових продуктів в АПК. Найбільші витрати пов'язані з наближенням до технічних регламентів і стандартів, вимогами до оцінки адекватності продукції, а також із застосуванням санітарних та фітосанітарних норм і тих, що передбачені для захисту тварин.

У ЄС відсутній єдиний цільовий механізм фінансової підтримки імплементації угод про асоціацію з країнами-партнерами. Європейський інструмент сусідства має порівняно невеликий бюджет та поширюється на всіх сусідів Співтовариства. Для України імплементація УА/ПВЗВТ є національним завданням, основний тягар фінансування якого покладається на державу й економічних суб'єктів. Але в умовах болісної структурної трансформації економіки, воєнних дій на Сході країни, низької норми національних заощаджень та, як наслідок, браку внутрішнього фінансування повноцінна імплементація Угоди про асоціацію неможлива.

II. Обмеження тарифними квотами експорту до ЄС сільськогосподарської продукції

Відповідно до ПВЗВТ Євросоюз зобов'язався знизити тарифи на імпорту аграрної продукції. Проте торговельна лібералізація для експорту з України залишатиметься неповною через існування тарифних квот ЄС для 36 видів такої продукції. Вони обмежують її кількість, що може ввозитися на європейський ринок без сплати імпорتنих мит, а для "надлишкової" продукції, котра переважає розмір квоти, застосовуються підвищені імпортні мита. Обсяги продукції, які підлягають квотуванню, обліковуються й постачаються в порядку живої черги. Таким чином, тарифні квоти виступають дієвим важелем захисту внутрішнього ринку ЄС.

За оцінками експертів, тарифні квоти є найпотужнішим інструментом стримування українського експорту сільськогосподарської продукції до ЄС [3]. Деструктивний характер квот підтверджується тим фактом, що зростання сільськогосподарського виробництва та збільшення експорту аграрної продукції може стати одним із драйверів динамічного зростання вітчизняної економіки. Крім того, Україна є глобальним постачальником зернових, соняшникових культур і меду – товарів, котрі зазнають найбільших рестрикцій унаслідок дії тарифних квот Євросоюзу.

Доповненням до Додатка I-A1 Розділу IV Угоди про асоціацію визначається індикативна сукупність *тарифних квот для імпорту в ЄС товарів українського походження*. Воно включає індикативну сукупність тарифних квот для імпорту до Євросоюзу яловичини, свинини, баранини, м'яса птиці, молока, вершків, йогуртів, сухого молока, вершкового масла, яєць, меду, часнику, цукру, пшениці м'якої, ячменю, вівса, кукурудзи, борошна, крохмалю, грибів, томатів, виноградного та яблучного соків, цукрової кукурудзи, продукції з цукру, із зернових, етанолу, цигарок, продуктів переробки солоду й крохмалю тощо (табл. 1). Водночас при імпорті в Україну товарів із ЄС аналогічні тарифні квоти поширюються лише на м'ясо свинини, м'ясо птиці та її напівфабрикати, цукор.

Таблиця 1. Індикативна сукупність тарифних квот для імпорту до ЄС продукції з України

Найменування продукції	Обсяг тарифної квоти, тис. т	Обсяг внутрішнього виробництва, тис. т	Тарифна квота, % внутрішнього виробництва
Яловичина	12,0	363,5	3,3
Свинина	40,0	735,9	5,4
Баранина	1,5	13,5	11,1
М'ясо птиці й напівфабрикати	16,0 + 20,0	1184,7	3,0
Молоко, вершки, згущене молоко та йогурти	8,0	–	–
Сухе молоко	1,5	–	–
Вершкове масло й молочні пасти	1,5	–	–
Яйця та альбуміни	1,5 + 3,0	–	–
Мед	5,0	66,2	7,6
Часник	0,5	–	–
Цукор	30,07	–	–
Інший цукор			
Цукрові сиропи	2,0	–	–
Пшениця м'яка, пшеничне борошно і гранули	950,0	26 158,0	3,6
Ячмінь, ячмінне борошно та гранули	250,0	8284,9	3,0
Овес	4,0	471,4	0,8
Кукурудза, кукурудзяне борошно і гранули	400,0	24 668,8	1,6
Ячмінна крупа та борошно; зерно зернових злаків	6,3	–	–
Солод і пшенична клейковина	7,0	–	–
Крохмаль	10,0	–	–
Оброблений крохмаль	1,0	–	–

Закінчення табл. 1

Найменування продукції	Обсяг тарифної квоти, тис. т	Обсяг внутрішнього виробництва, тис. т	Тарифна квота, % внутрішнього виробництва
Висівки, відходи та залишки	16,0	–	–
Гриби	1,0	–	–
Оброблені томати	10,0	–	–
Виноградний і яблучний соки	10,0	–	–
Продукція з обробленого молока	2,0	–	–
Оброблена продукція з масла	0,25	–	–
Цукрова кукурудза	1,5	–	–
Оброблена продукція з цукру	2,0	–	–
Оброблена продукція із зернових	2,0	–	–
Оброблена продукція з молочних вершків	0,3	–	–
Харчові продукти	2,0	–	–
Етанол	27,0	–	–
Сигари та цигарки	2,5	–	–
Манітол сорбіту	0,1	–	–
Продукти переробки солоду й крохмалю	2,0	–	–

Складено за: Доповнення до Додатка I-A1 Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони; даними Державної служби статистики України; розрахунками автора.

Виконані нами розрахунки за даними Держстату України вказують на те, що закріплені Євросоюзом у 2016 р. квоти на імпорт із України яловичини становили лише 3,3 % обсягів внутрішнього виробництва яловичини того року, свинини – 5,4, м'яса птиці – 3, меду – 7,6, пшениці – 3,6, ячменю – 3, кукурудзи – 1,6, вівса – 0,8 %.

Як зазначають експерти, внаслідок низького обсягу тарифних квот, у 2018 р. вітчизняні експортери вичерпали тарифні квоти на поставку пшениці та кукурудзи до ЄС за п'ять днів (до 5 січня), річну тарифну квоту на імпорт яблучного й виноградного соків – за 11 днів, а тарифну квоту на імпорт меду – за 24 дні [21]. Водночас певні квоти використовуються ними не надто активно (наприклад, на сухе молоко чи вершкове масло). Насамперед це пов'язано з тим, що більшість національних виробників досі не отримали дозволу на імпорт цієї продукції до Євросоюзу. За повідомленням Українського клубу аграрного бізнесу, станом на 10 липня 2018 р. наша країна закрила річні квоти на експорт агропродовольчої продукції до ЄС, котрі стосуються постачання меду, солоду, пшеничної клейковини, оброблених томатів, виноградного й яблучного соків, кукурудзи, пшениці та вершкового масла.

Таким чином, незважаючи на підписання УА/ПВЗВТ, принципи вільної торгівлі не набули всеосяжного характеру, а істотні обмеження на імпорт з України були збережені Євросоюзом у чутливих для нього сферах, що могли б зазнати найбільшого конкурентного тиску з боку національних виробників. Обмеження у вигляді тарифних квот на експорт вітчизняної сільськогосподарської продукції негативно впливають на перспективи відновлення економіки та розвиток сільського господарства й харчової промисловості України.

III. Порушення ліберального режиму торгівлі послугами з боку ЄС

Положення Угоди про асоціацію стосуються таких напрямів діяльності, пов'язаної з наданням послуг європейськими компаніями українським споживачам і навпаки: 1) заснування підприємницької діяльності; 2) транскордонне надання послуг; 3) тимчасове перебування фізичних осіб за кордоном у рамках ділових поїздок.

Заснування підприємницької діяльності. Цей напрям стосується права підприємств (юридичних осіб) або фізичних осіб розпочинати та вести таку діяльність у країні іншої сторони. Угода про асоціацію передбачає становлення національного режиму й режиму найбільшого сприяння заснуванню підприємницької діяльності, пов'язаної з наданням послуг. Це означає, що ЄС і Україна повинні надати новоствореним підприємствам походженням із іншої сторони режим, котрий є не менш сприятливим, ніж той, що застосовується до їхніх власних підприємств або підприємств будь-якої третьої сторони залежно від того, котрий із них сприятливіший.

Євросоюзом і Україною складено певні застереження, що обмежують національний режим чи режим найбільшого сприяння або передбачають винятки з них. Ці застереження викладені в додатках XVI-A і XVI-D до Угоди про асоціацію та, по суті, дублюють застереження сторін у рамках Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС).

Застереження щодо заснування підприємницької діяльності викладено у вигляді *негативного списку*, тобто ЄС і Україна зобов'язані відкрити для іноземних постачальників усі сектори послуг, окрім тих, до яких застосовуються застереження. При цьому з боку нашої країни менше застережень щодо заснування підприємницької діяльності в Україні громадянами чи юридичними особами ЄС, ніж із боку Євросоюзу та його держав-членів до вітчизняних постачальників послуг.

Україна має декілька застережень (Додаток XVI-D) щодо права власності на землю, наявності в постачальника послуг українського громадянства (маються на увазі нотаріальні послуги, права власності на лісові угіддя чи управління діяльністю навчальних закладів), отримання ліцензії на відповідні види діяльності (наприклад, поштової діяльності) або відповідності професійним кваліфікаційним вимогам згідно з національним законодавством (стосується медичних і стоматологічних послуг; послуг, пов'язаних із охороною здоров'я, та соціальних послуг). Наша країна також має право не надавати режим найбільшого сприяння для послуг повітряних перевезень і національних каботажних перевезень.

Перелік застережень Євросоюзу є складнішим і ширшим та включає горизонтальні й секторальні застереження; застереження ЄС у цілому і окремих держав-членів (табл. 2). Горизонтальні застереження застосовуються до всіх секторів/підсекторів сфери послуг та стосуються тих видів економічної діяльності, що вважаються комунальними послугами або підпадають під визначення державної монополії. Декілька держав-членів мають власні за-

Таблиця 2. Застереження щодо національного режиму або режиму найбільшого сприяння, які застосовуються до заснування підприємницької діяльності

Вид застережень	Застереження з боку		Застереження з боку України
	ЄС у цілому	окремих країн-членів	
Горизонтальні	3	22	0
Секторальні	21	59	21
Усього	105		21

Джерело: Поглиблення відносин між ЄС та Україною. Що, чому і як? / за редакцією М. Емерсона і В. Мовчан; Центр європ. політ. досліджень (Брюссель), Ін-т екон. досліджень та політ. консультацій. Київ, 2016. 256 с.

стереження, котрі відрізняються від загальних правил Євросоюзу (див. Додаток XVI-D до Угоди про асоціацію). В контексті секторальних застережень ЄС у цілому і його окремі члени зберігають численні обмеження у сфері сільського господарства й полювання, рибальства, видобування палива, а також професійних, фінансових, транспортних послуг та ін. (вставка).

Секторальні застереження ЄС щодо заснування підприємницької діяльності згідно з Додатком XVI-A Угоди про асоціацію

1. Сільське господарство та мисливство:

Франція: заснування сільськогосподарських підприємств компаніями не з ЄС і придбання виноградників інвесторами не з ЄС здійснюється на підставі дозволу.
Угорщина: без зобов'язань щодо національного режиму й режиму найбільшого сприяння (РНС) стосовно сільськогосподарської діяльності.

2. Рибальство та риборозведення.

3. Видавничі, друкарські послуги й послуги з тиражування записаних носіїв.

4. Виробництво продуктів нафтопереробки.

5. Виробництво, передача та розподіл за власний рахунок електроенергії, газу, пари й гарячої води.

6. Професійні послуги: без зобов'язань щодо національного режиму та РНС стосовно юридичних дорадчих послуг і послуг із документування й сертифікації, наданих професійними юристами з публічними функціями, такими як нотаріуси.

7. Послуги з наукових досліджень і розробок: для послуг із виконання наукових досліджень і розробок, які фінансуються державою, виключні права та/або дозволи можуть надаватися лише громадянам ЄС і юридичним особам ЄС, які мають свої штаб-квартири в ЄС.

8. Оренда/лізинг без експлуатантів.

9. Інші ділові послуги.

10. Послуги з розповсюдження: без зобов'язань щодо національного режиму та РНС стосовно послуг із розповсюдження озброєнь, боєприпасів і вибухівки.

11. Фінансові послуги: лише фірми з юридичною адресою в ЄС можуть виступати в ролі депозитаріїв активів інвестиційних фондів. Для здійснення діяльності з управління пайовими фондами та інвестиційними компаніями вимагається створення спеціалізованої управлінської компанії, головний офіс і юридична адреса котрої знаходяться в одній країні-члені.

12. Послуги з охорони здоров'я, соціальні й освітні послуги ЄС: без зобов'язань щодо національного режиму та РНС стосовно послуг з охорони здоров'я, соціальних і освітніх послуг, які фінансуються державою. Стосовно приватних освітніх послуг варто зауважити, що до більшості членів правління можуть застосовуватися вимоги щодо громадянства.
13. Туризм та послуги, пов'язані з подорожами.
14. Розважальні, культурні й спортивні заходи.
15. Послуги агентств новин і преси.
16. Послуги бібліотек, архівів, музеїв, інші культурні послуги.
17. Спортивні та інші розважальні послуги.
18. Морський транспорт ЄС: без зобов'язань щодо національного режиму та РНС стосовно національних морських каботажних перевезень.
19. Внутрішній водний транспорт: без зобов'язань щодо національного режиму та РНС щодо національних каботажних перевезень.
20. Послуги повітряного транспорту ЄС: без зобов'язань щодо національного режиму та РНС стосовно внутрішньодержавних і міжнародних послуг повітряного транспорту.
21. Оренда літаків із екіпажами.
22. Система комп'ютерного бронювання.
23. Автомобільний транспорт ЄС: щодо пасажирських перевезень іноземні інвестори не можуть надавати транспортні послуги в межах держави-члена (каботаж), за винятком оренди нерегулярних перевезень автобусами з водіями.
24. Енергетичний сектор: без зобов'язань щодо національного режиму та РНС стосовно юридичних осіб України, які контролюються фізичними або юридичними особами країни, на котру припадає понад 5 % імпорту нафти чи природного газу ЄС, хіба що ЄС забезпечить повноцінний доступ до зазначеного сектору фізичним або юридичним особам цієї країни в контексті угоди про економічну інтеграцію, укладену з такою країною.

Загалом за висновками співробітників Інституту економічних досліджень і політичних консультацій, Євросоюзом встановлено 105 горизонтальних і секторальних застережень до заснування підприємницької діяльності, котрі стосуються вітчизняних постачальників послуг. Водночас Україною передбачено лише 25 застережень щодо постачальників/надавачів послуг із країн ЄС.

Транскордонне надання послуг. Поширюється на процес надання послуг із території України (ЄС) на територію ЄС (України) без участі постачальника в країні-імпортері та на споживання послуги за кордоном, коли споживач приїжджає до іншої країни з метою її отримання. На відміну від розділу про заснування підприємницької діяльності, цей розділ працює за позитивним переліком. Це означає, що Євросоюз і Україна беруть на себе зобов'язання щодо надання доступу до ринку й національного режиму тільки в тих секторах, які зазначені в переліку. Детальний перелік лібералізованих секторів/підсекторів, включаючи чинні застереження щодо доступу до ринку та національного режиму, наведено в додатках XVI-B і XVI-E Угоди про асоціацію.

Ситуація з лібералізацією транскордонного надання послуг подібна до ситуації із заснуванням підприємницької діяльності (табл. 3). Очевидним є

Таблиця 3. Приклади застережень ЄС щодо транскордонного надання послуг згідно з Додатком XVI-В Угоди про асоціацію

Вид послуг	Обмеження
Правові послуги	<p><i>Австрія (AT), Кіпр (CY), Іспанія (ES), Греція (EL), Литва (LT), Мальта (MT), Словаччина (SK):</i> Для практики у сфері національного законодавства та права ЄС потрібен повний прийом до колегії адвокатів, який залежить від вимог до громадянства.</p> <p><i>Бельгія (BE), Фінляндія (FI):</i> Для юридичних представницьких послуг потрібен повний прийом до колегії адвокатів, що залежить від вимог до громадянства разом із вимогами щодо проживання.</p> <p><i>Болгарія (BG):</i> Іноземні юристи можуть надавати юридичні представницькі послуги лише громадянину своєї країни та за умови взаємодії і співробітництва з місцевим юристом. Для юридичних посередницьких послуг потрібне постійне проживання.</p> <p><i>Франція (FR):</i> Доступ юристів до професії "avocat auprès de la Cour de Cassation" та "avocat auprès du Conseil d'Etat" залежить від квоти й вимог щодо громадянства.</p> <p><i>Угорщина (HU):</i> Повний прийом до колегії адвокатів залежить від вимог до громадянства разом із вимогами щодо проживання. Для іноземних юристів сфера юридичної діяльності обмежена наданням юридичних консультативних послуг.</p> <p><i>Швеція (SE):</i> Прийом до колегії адвокатів, який потрібний лише для використання шведського звання "advokat", залежить від вимог щодо проживання</p>
Послуги у сфері досліджень і розробок	<p><i>ЄС (EU):</i> Для послуг у сфері досліджень та розробок, що фінансуються державою, ексклюзивні права й повноваження можуть надаватися лише громадянам країн-членів і юридичним особам Євросоюзу, котрі мають штаб-квартиру в ЄС</p>
Послуги зі страхування та пов'язані з ними послуги	<p><i>Австрія (AT):</i> Заборонені рекламна діяльність та посередництво від імені дочірньої компанії, яка не заснована в Євросоюзі, або філії, що не заснована в Австрії (крім перестрахування й ретроцесії). Обов'язкове авіастрахування, крім страхування міжнародного комерційного повітряного транспорту, може здійснюватися тільки дочірньою компанією, котра заснована в ЄС, чи філією, яка заснована в Австрії.</p> <p><i>Німеччина (DE):</i> Обов'язкове авіастрахування може проводитися лише дочірньою компанією, що заснована в Євросоюзі, або філією, котра заснована в Німеччині. Якщо іноземна страхова компанія засновує філію в цій країні, вона може укладати там страхові контракти стосовно міжнародного транспорту виключно через філію, що заснована в Німеччині.</p> <p><i>Франція (FR):</i> Страхування ризиків, пов'язаних із наземним транспортом, може здійснюватися лише страховими фірмами, які засновані в ЄС.</p> <p><i>Португалія (PT):</i> Авіастрахування і страхування морського транспорту, котре охоплює товари, літаки, корпус літака й відповідальність, може проводитися тільки фірмами, які засновані в Євросоюзі; як посередники в такому страховому бізнесі можуть діяти лише особи чи компанії, засновані в ЄС</p>
Банківські та інші фінансові послуги (крім страхування)	<p><i>Бельгія (BE):</i> Для надання консультативних послуг із питань інвестицій установа повинна бути заснована в цій країні.</p> <p><i>Болгарія (BG):</i> Можуть діяти обмеження й умови стосовно використання телекомунікаційних мереж.</p> <p><i>Кіпр (CY):</i> Банківські та інші фінансові послуги не зв'язані, крім торгівлі оборотними цінними паперами, для надання фінансової інформації та оброблення фінансових даних, для консультативних та інших допоміжних послуг, окрім посередництва.</p> <p><i>Хорватія (HR):</i> Такі послуги не зв'язані, крім кредитування, фінансового лізингу, послуг з оплати й переказу грошей, гарантій та зобов'язань, фінансового брокерства, надання й передачі фінансової інформації, консультацій та інших допоміжних фінансових послуг, окрім посередництва.</p> <p><i>Італія (IT):</i> Такі послуги не зв'язані для "promotori di servizi finanziari" (фінансових торговців).</p> <p><i>Польща (PL):</i> Для надання та передачі фінансової інформації, обробки фінансових даних та пов'язаного з ними програмного забезпечення: вимагається використання державної телекомунікаційної мережі або мережі іншого уповноваженого оператора</p>

Складено за: Додаток XVI-В Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

асиметричний характер Угоди про асоціацію, оскільки в переліку України зазначено невелику кількість застережень або секторів послуг, щодо котрих застосовуються обмеження, тимчасом як ЄС закріплено широкий перелік таких застережень (див. приклади з Додатка XVI-B). Згідно з інформацією Інституту економічних досліджень і політичних консультацій, за режимом I (коли послуга з території України/ЄС надається на територію іншої сторони без участі постачальника в країні-імпортері) кількість винятків Євросоюзу з режиму вільної торгівлі послугами становить 190, а України – лише 27 [5].

Таким чином, режим торгівлі послугами, сформований ПВЗВТ між Україною та ЄС, знов-таки (як і у випадку торгівлі сільськогосподарською продукцією) має асиметричний характер та дискримінує національних постачальників послуг. Це зумовлено тим, що перелік обмежень щодо заснування підприємницької діяльності у сфері послуг і транскордонного надання послуг, котрі встановлені Євросоюзом стосовно вітчизняних постачальників, є ширшим і більш регламентованим, ніж перелік, складений Україною щодо постачальників із ЄС.

IV. Адаптація законодавства й регуляторних норм України до *acquis communautaire* ЄС

Не дуже справедливий характер Угоди про асоціацію проявляється також у тому, що країни-члени мають повноцінний суверенітет та добровільно координують свою діяльність на рівні міждержавних органів Євросоюзу. Тимчасом як Україна, не беручи участі в розробленні європейського законодавства, відповідно до Угоди зобов'язалася адаптувати 80–90 % положень *acquis communautaire*.

Acquis communautaire (скорочено – *acquis*) є сукупністю спільних прав і зобов'язань, обов'язкових до виконання в усіх країнах – членах ЄС, котра охоплює: зміст, принципи й політичні цілі угод; закони, ухвалені на виконання угод, та рішення Європейського суду; декларації й резолюції Євросоюзу; заходи у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки, правосуддя й внутрішніх справ; міжнародні угоди, укладені ЄС, а також державами-членами в царині його діяльності [22].

Важливими розділами *acquis* є: “Вільний рух товарів”, “Вільний рух робочої сили”, “Вільний рух надання послуг”, “Вільний рух капіталів”, “Державні закупівлі”, “Законодавство про компанії”, “Законодавство щодо інтелектуальної власності”, “Політика конкуренції”, “Фінансові послуги”, “Сільське господарство та сільський розвиток”, “Безпека продовольчих товарів”, “Ветеринарна й фітосанітарна політика”, “Рибальство”, “Транспортна політика”, “Енергетика”, “Оподаткування”, “Економіка та монетарна політика”, “Статистика”, “Соціальна політика й зайнятість”, “Підприємництво та індустріальна політика”, “Регіональна політика й координація структурних інструментів”, “Наука та дослідження”, “Освіта й культура”, “Зовнішні відносини”, “Фінансовий контроль”, “Фінансова та бюджетна політика”, “Інституції”. Наприклад, за розділом “Транспортна політика” УА/ПВЗВТ

докладно описує стандарти й норми ЄС, що стосуються автомобільних, залізничних, морських перевезень, перевезень внутрішніми водними шляхами та комбінованих перевезень, котрі Україна має поступово впроваджувати. Розділ із захисту довкілля зобов'язує нашу державу співпрацювати з усього спектра питань, які стосуються захисту довкілля. Досягнення кінцевого результату вимагатиме кардинальної трансформації екологічних стандартів і модернізації основних галузей вітчизняної промисловості.

Гармонізація внутрішніх регуляторних норм із *acquis* є складним і широкомасштабним процесом: національне законодавче й нормативно-правове регулювання за вказаними вище розділами слід наблизити до 80–90 % відповідних регуляторних положень Євросоюзу, причому за узгодженим графіком. Процес наближення та адаптації законодавства передбачає імплементацію відповідних законів ЄС у законодавство України, а також забезпечення можливостей їх дотримання, що вимагає прийняття нових і внесення поправок до чинних законів та нормативно-правових актів, підвищення інституційної спроможності державних органів щодо їх виконання, реформування діючих інституцій нагляду й правоохоронної діяльності, створення (за потреби) нових інституцій, ефективної системи контролю дотримання запроваджених правил та належної професійної підготовки персоналу.

Фахівці з Віденського інституту міжнародних економічних досліджень А. Адаров і П. Хавлік слушно зазначають: “Хоча такі зрушення можуть сприяти активізації експортної діяльності до ЄС та інших країн світу, не завжди зрозуміло, чи доцільно взагалі впроваджувати окремі регулятивні норми ЄС у менш розвинутих країнах, особливо в тих, які не мають перспектив членства в ЄС. Витрати на пристосування в країнах – підписантах УА/ПВЗВТ збільшуються в умовах поганого доступу національного бізнесу до фінансування, що може призвести до скорочення недостатньо ефективних секторів. Реалізація Угоди про асоціацію також є асиметричною в тому сенсі, що країни ПВЗВТ не контролюють процес зміни законодавчих і регулятивних норм ЄС, а проте зобов'язані приймати більшість із них” [2].

Витрати на адаптацію національного законодавства до *acquis* є пропорційними відмінностям/прогалинам у законодавчо-нормативній базі та інституційному забезпеченні впровадження нових законів. За оцінками М. Емерсона, для виконання положень Угоди про асоціацію Україна має ухвалити понад 300 законодавчих актів Євросоюзу, переважно у сфері сільськогосподарства, технічних стандартів, трудового законодавства й фінансових послуг. Як зауважують А. Адаров і П. Хавлік, хоча фактичні витрати, пов'язані з прийняттям нових законів, оцінити доволі складно, досвід інших перехідних країн, де відбувалися подібні перетворення, свідчить, що вони можуть бути досить значними. Наприклад, у Державній продовольчій та ветеринарній службі Литви до роботи з упровадження нових санітарних і фітосанітарних норм було залучено 1800 осіб.

Інша фундаментальна проблема пов'язана з тим, що *acquis* розроблявся здебільшого для потреб розвинутих економік ЄС та став результатом консен-

сусу різнопланових інтересів країн-членів, їхніх державних інституцій і бізнес-груп. Априорі таке законодавство не призначене для врегулювання проблем економічного розвитку бідних країн, що розвиваються, або країн із ринками, що формуються, котрі не є членами Євросоюзу та не можуть розраховувати на його масштабну підтримку. Тому до включення переважної більшості положень *acquis* в Угоду про асоціацію слід було провести ретельний аналіз на предмет того, які з цих положень відповідають потребам нашої країни, а також передбачити певну поступовість і послідовність процесу введення європейських законодавчих норм. Такий підхід був би виправданим з огляду на те, що прийняття й наближення відповідного законодавства є доволі витратним процесом, тим більше що Україна не має чітких перспектив членства в ЄС.

Згадані автори вказують і на ризики надмірного регулювання, пов'язані з гармонізацією законодавчо-правових норм України до *acquis* ЄС. Експансія та покладення додаткових регуляторних вимог на приватний сектор генеруватимуть певні втрати для економіки у вигляді нижчої ефективності ринків, надмірної бюрократії, тяганини й корупції [2].

Адаптація законодавчих і правових норм Євросоюзу породжує особливі труднощі для нашої країни, для якої характерні загалом низька ефективність діяльності державного апарату та критична нестача бюджетних ресурсів для задоволення найнагальніших потреб суспільства.

V. Технічні стандарти ЄС та проблеми модернізації промисловості й сільського господарства України

Складовою УА/ПВЗВТ є технічні нормативи та регуляторні норми, продуктові стандарти, вимоги щодо сертифікації, процедури підтвердження відповідності для промислових виробів, а також санітарні й фітосанітарні вимоги до сільськогосподарської продукції. Зазначені технічні стандарти та санітарні вимоги вважаються одним із компонентів нетарифних бар'єрів для зовнішньої торгівлі між Україною і ЄС та є надзвичайно витратними при їх упровадженні національними виробниками.

УА/ПВЗВТ покладає на Україну обов'язок прийняти звід Європейських стандартів, що включає, крім 5 тис. гармонізованих стандартів, близько 24 тис. європейських стандартів, розроблених CEN, CENELEC або ETSI. При цьому Угода про асоціацію не передбачає графік чи послідовність дій із введення цих стандартів, тому в окресленій сфері наша держава має певну гнучкість. Вона зобов'язалася виконувати умови для здобуття членства в європейських організаціях зі стандартизації (CEN, CENELEC та ETSI). Прямуючи до європейських стандартів, Україна повинна також скасовувати будь-які не сумісні з ними національні стандарти, такі як ГОСТ.

У Євросоюзі діє дворівнева структура технічних стандартів:

І рівень: гармонізоване законодавство ЄС, що включає декілька "горизонтальних регламентів", або рішень, які визначають загальну методологію й організаційну структуру, а також близько 30 директив ЄС, що поширюються на великі секторальні групи товарів. Для певних їх груп директивами

встановлено “істотні вимоги” щодо безпечності та охорони здоров’я, котрим вони повинні відповідати;

II рівень: близько 5 тис. “гармонізованих технічних стандартів” для конкретних товарів, які надають технічні можливості для забезпечення відповідності основним вимогам з охорони здоров’я й безпечності, що визначені в секторальних директивах. Ці стандарти розробляються на замовлення Єврокомісії однією з технічних організацій (CENELEC – для електротехнічних товарів; ETSI – для телекомунікаційного обладнання; CEN – для багатьох інших товарів). Якщо Єврокомісія не має зауважень до проектів стандартів, вона публікує їх у Офіційному віснику Європейського Союзу, й тоді вони набувають статусу “гармонізованих стандартів”, що означає їх адекватність “істотним вимогам” певної Директиви [5].

Основна відмінність між директивами й технічними стандартами полягає в тому, що перші є обов’язковими до виконання на рівні нормативних актів, а другі виробники можуть застосовувати на власний розсуд (за потреби) або ж використовувати замість них власні. Однак у останньому випадку виробник повинен довести відповідність своєї продукції вимогам директиви, що, як правило, є дорожчою процедурою, ніж прийняття гармонізованих європейських стандартів, котрі автоматично надають продукції статусу адекватності певній Директиві.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 844-р затверджено Стратегію розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року, метою якої проголошено модернізацію національної економіки й забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, подолання технічних бар’єрів у торгівлі між Україною та ЄС і зміцнення позицій нашої держави на світовому ринку в результаті визнання її системи технічного регулювання на європейському й міжнародному рівнях.

Основними напрямками реалізації Стратегії визначені:

- адаптація національного законодавства у сфері технічного регулювання до європейського;
- прийняття з метою застосування відповідних технічних регламентів європейських стандартів як національних стандартів України;
- забезпечення повної відповідності вітчизняної системи технічного регулювання вимогам ЄС;
- активізація співпраці центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій із європейськими й міжнародними організаціями зі стандартизації, метрології, акредитації;
- підвищення рівня обізнаності суб’єктів господарювання та інших зацікавлених сторін щодо нової системи технічного регулювання.

В агропромисловому комплексі Україна реалізує системну стратегію запровадження санітарних і фітосанітарних норм Євросоюзу, що має гарантувати високі стандарти безпечності продовольчих товарів для українських споживачів, а також надати можливість вітчизняним підприємствам експортувати свою продукцію на ринок ЄС та інші ринки світу.

Застосування європейських стандартів для промислових і продовольчих товарів має першочергове значення в контексті модернізації й підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Проте запровадження таких стандартів потребує масштабних інвестицій. За підрахунками фахівців Інституту економіки і прогнозування НАН України, витрати лише на модернізацію чорної металургії, необхідні для виконання норм із захисту довкілля згідно із законодавством ЄС, оцінюються в 11,5 млрд дол. США. Сукупні витрати на модернізацію виробництва та запровадження стандартів на вітчизняну м'ясо-молочну продукцію протягом 10 років імплементації Угоди про асоціацію можуть сягнути 700 млн євро, на плодоовочеву продукцію – 200 млн євро [4].

Очевидно, що можливості для інвестування й модернізації виробництва на основі впровадження технічних стандартів ЄС нерозривно пов'язані з доступністю для підприємств довгострокового позичкового фінансування. Разом із тим унаслідок фінансової дестабілізації, кризи банківської системи та жорсткої монетарної політики НБУ впродовж останніх років реальні обсяги банківських кредитів помітно зменшилися. Так, частка таких кредитів нефінансовим корпораціям у ВВП знизилася з 47,6 % у 2013 р. до 28,7 % на кінець I півріччя 2018 р. За даними Держстату України, частка кредитних джерел у фінансуванні капітальних інвестицій скоротилася з 14,8 % у 2013 р. до 5,3 % у 2017 р. Пригніченню кредитної активності банків значною мірою сприяла й жорстка монетарна політика НБУ, що проводилася із жовтня 2017 р.

Відірваність цільової спрямованості та інструментарію монетарної політики НБУ від завдань модернізації української промисловості й сільськогосподарства, які диктуються положеннями УА/ПВЗВТ, є серйозною проблемою сьогодення.

Масове впровадження нових технічних стандартів в умовах загалом низької конкурентоспроможності вітчизняних виробників вимагає розширення доступу українських підприємств до джерел довгострокового фінансування, що має стати безумовним пріоритетом національної монетарної й зовнішньо-економічної політики.

Підсумовуючи викладене, варто зауважити, що УА/ПВЗВТ стала поворотним пунктом у зміні вектора міжнародної інтеграції України, створила правове підґрунтя для активізації її співробітництва з ЄС, для лібералізації торговельних взаємовідносин та поліпшення інституційного середовища в країні. Євросоюз уже став нашим найбільшим торговельним партнером.

Проте в поточних умовах імплементація УА/ПВЗВТ є для України надзвичайно складним завданням, що породжує безліч суперечностей і викликів для економічної політики, а саме:

- Технологічне оновлення й модернізація вітчизняної промисловості передбачають залучення чималих приватних інвестицій та проведення активної промислової політики держави; але окремі елементи такої політики суперечать положенням УА/ПВЗВТ у частині державної допомоги, складовим кредитної програми з МВФ і правилам СОТ.

- Пристосування виробничих процесів до технічних стандартів ЄС для промислової продукції, а також до санітарних норм і стандартів безпеки харчових продуктів має спиратися на активне залучення підприємствами позичкового капіталу за доступними процентними ставками, проте за дії режиму інфляційного таргетування політика високих процентних ставок розглядається центральним банком як засіб зниження інфляційного тиску.

- Необхідність підвищення конкурентоспроможності економічних суб'єктів, модернізації промисловості та впровадження технічних стандартів Євросоюзу потребує залучення значних прямих іноземних інвестицій, що за хиткої макроекономічної позиції й воєнної агресії сусідньої держави є надзвичайно складним завданням.

- ЄС не має цільової широкомасштабної програми підтримки імплементації УА/ПВЗВТ у країнах-партнерах, водночас для України її імплементація – стратегічний пріоритет, але в умовах низької норми національних заощаджень і невисоких внутрішніх доходів брак фінансування для виконання положень Угоди про асоціацію стає неминучим.

- Україна відповідно до Угоди про асоціацію зобов'язалась адаптувати 80–90 % положень *acquis*, який розроблявся для провідних європейських економік та не призначався для розв'язання проблем економічного розвитку й міжнародної інтеграції країн із ринками, що формуються; імплементація таких законодавчих норм у законодавство ЄС для України є дуже витратним процесом, тим більше що вона не має окреслених перспектив членства в Євросоюзі.

- Асиметричний характер ПВЗВТ у частині торгівлі послугами не дає можливості Україні розраховувати на істотне зростання експорту послуг до ЄС: перелік обмежень щодо заснування підприємницької діяльності у сфері послуг і транскордонного надання послуг, встановлених Євросоюзом щодо вітчизняних постачальників, є ширшим і більш регламентованим, ніж перелік, складений Україною стосовно постачальників із ЄС.

- Обмеження УА/ПВЗВТ у вигляді тарифних квот на експорт сільськогосподарської продукції з України негативно впливають на розвиток вітчизняного сільського господарства та харчової промисловості, а також перешкоджають відновленню економічної діяльності в нашій країні.

Хоча вказані труднощі великою мірою пов'язані з низьким рівнем розвитку і слабкою динамікою національної економіки, недоліками інституційного середовища й внутрішньої економічної політики, важко не помітити асиметричний характер УА/ПВЗВТ за кількома важливими напрямками, а також конструювання загальної логіки та змістового наповнення цієї Угоди виходячи з інтересів сильнішого й багатшого партнера. В цьому контексті постають такі питання: наскільки ретельно вивчалися положення Угоди про асоціацію перед її підписанням Україною, чи очевидними були для підписантів її асиметричні/нерівноправні положення та їх негативний вплив на стан важливих секторів вітчизняної економіки, чи дотримання (просування) національних інтересів справді було пріоритетом для вищих посадових осіб держави на етапі підготовки й підписання Угоди?

Виконане дослідження чітко вказує на те, що важливі державні рішення мають прийматися після проведення фахової експертизи й прогнозування наслідків їх запровадження. А поглиблення інтеграції з ЄС та імплементація УА/ПВЗВТ не повинні нівелювати значення прагматичної економічної політики, націленої на розвиток національного виробництва, підвищення рівня внутрішніх доходів і конкурентоспроможності економіки, активізацію інвестиційно-інноваційної діяльності в країні, залучення довгострокових інвестицій, а також створення сильних і ефективних вітчизняних компаній.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu>.

2. Adarov A., Havlik P. Benefits and Costs of DCFTA: Evaluation of the Impact on Ukraine, Moldova and Georgia (2016). URL: <https://wiiw.ac.at/benefits-and-costs-of-dcfta-evaluation-of-the-impact-on-georgia-moldova-and-ukraine-dlp-4111.pdf>.

3. Adarov A., Havlik P. Challenges of DCFTAs: How can Georgia, Moldova and Ukraine succeed? (2017). URL: <https://wiiw.ac.at/challenges-of-dcftas-how-can-georgia-moldova-and-ukraine-succeed--p-4233.html>.

4. Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості : наук. доп. / за ред. В. М. Гейця, Т. О. Осташко ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2016. 184 с.

5. Поглиблення відносин між ЄС та Україною. Що, чому і як? / за ред. М. Емерсона і В. Мовчан ; Центр європ. політ. досліджень (Брюссель), Ін-т екон. досліджень та політ. консультацій. Київ, 2016. 256 с.

6. Редзюк Є. В. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і підписання Директив ЄС: можливі ризики для вітчизняного ринку цінних паперів. *Фінанси України*. 2015. № 1. С. 98–110.

7. Slozko O. O. Market of Financial Services Between Ukraine and EU. *Global economy issues and changes of post-crisis developed*. Kastoria : Technology Education Institute of Western Machedonia, Grees. 2015. P. 34–58.

8. Єфименко Т. І. Фіскальний простір антикризового регулювання. Київ : ДННУ "Акад. фін. управління", 2012. 332 с.

9. Єфименко Т. І. Фіскальна та монетарна безпека національної економіки / ДННУ "Акад. фін. управління". Київ, 2016. 447 с.

10. Фінансова глобалізація і євроінтеграція / за ред. О. Г. Білоруса, Т. І. Єфименко ; ДННУ "Акад. фін. управління". Київ, 2015. 496 с.

11. Модернізація фінансової системи України в процесі євроінтеграції : у 2 т. / Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов та ін. ; за ред. О. В. Шлапака, Т. І. Єфименко ; ДННУ "Акад. фін. управління". Київ, 2014.

12. Податкова гармонізація в Україні в умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС : монографія / за ред. А. М. Соколовської ; ДННУ "Акад. фін. управління". Київ, 2017. 448 с.

13. Гасанов С. С., Любич О. О., Бортніков Г. П. Державна підтримка капіталізації та реорганізації банків за участю держави в капіталі. Зарубіжний досвід та вітчизняна практика : монографія. Київ : ДННУ "Акад. фін. управління", 2015. 128 с.

14. Гасанов С. С., Гаврилюк О. В. Обґрунтування можливостей мінімізації ризиків посткризового функціонування фінансового сектору. *Наукові праці НДФІ*. 2013. № 3. С. 3–14.

15. Гасанов С. С., Кудряшов В. П., Балакін Р. А. Напрями формування фіскальної політики в аспекті асоціації України з ЄС. *Фінанси України*. 2014. № 1. С. 22–38.

16. Гасанов С. С., Кудряшов В. П., Балакін Р. А. Реформування фіскальної системи України у контексті євроінтеграційних процесів. *Фінанси України*. 2015. № 5. С. 16–38.

17. Гасанов С. С., Кудряшов В. П. Обмеження дефіциту бюджету в умовах фіскальних ризиків. *Наукові праці НДФІ*. 2015. № 3. С. 5–14.

18. Гасанов С. С., Кудряшов В. П., Балакін Р. А. Зарубіжний досвід забезпечення прозорості операцій у фіскальній сфері та його використання в Україні. *Фінанси України*. 2015. № 11. С. 22–42.

19. Гасанов С. С. Різностямовані впливи сектору державних корпорацій на стан державних фінансів. *Наукові праці НДФІ*. 2017. № 3. С. 5–20.

20. Testing the Prebisch-Singer Hypothesis since 1650: Evidence from Panel Techniques that Allow for Multiple Breaks / prepared by R. Arezki, K. Hadri, P. Loungani, Y. Rao. *IMF Working Paper*. 2013. Aug.

21. Микуляк В. Асоціація України з ЄС: як це працює. URL: https://sk.ua/wp-content/uploads/2018/05/Yuridichna-Gazeta_Mykuliak.pdf.

22. Особенности происхождения и содержания правовой категории “acquis communautaire” в праве Европейского Союза. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>.

References

1. EU, Ukraine. (2014). *Association agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European atomic energy community and its member states, of the other part*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> [in Ukrainian].

2. Adarov, A., Havlik, P. (2016). *Benefits and Costs of DCFTA: Evaluation of the Impact on Ukraine, Moldova and Georgia*. Retrieved from <https://wiiw.ac.at/benefits-and-costs-of-dcfta-evaluation-of-the-impact-on-georgia-moldova-and-ukraine-dlp-4111.pdf>.

3. Adarov, A., Havlik, P. (2017). *Challenges of DCFTAs: How can Georgia, Moldova and Ukraine succeed?* Retrieved from <https://wiiw.ac.at/challenges-of-dcftas-how-can-georgia-moldova-and-ukraine-succeed--p-4233.html>.

4. Heiets, V. M., Ostashko, T. O. (Eds.). (2016). *Implementation of the Association agreement between Ukraine and the EU: economic challenges and new opportunities*. Kyiv: NAN Ukraine, Instytut ekonomiky ta prohnovuvannya [in Ukrainian].

5. Emerson, M., Movchan, V. (Eds.). (2016). *Deepening of relations between the EU and Ukraine. What, why and how?* Kyiv: Centre for European Policy Studies, Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii [in Ukrainian].

6. Redziuk, Ye. V. (2015). The Ukraine – European Union Association Agreement and signing the EU Directives: possible risks for the domestic securities market. *Finance of Ukraine*, 1, 98–110 [in Ukrainian].

7. Slozko, O. O. (2015). Market of Financial Services between Ukraine and EU. In *Global economy issues and changes of post-crisis developed* (pp. 34–58). Kastoria: Technology Education Institute of Western Machedonia.

8. Iefymenko, T. I. (2012). *Fiscal space for anti-crisis regulation*. Kyiv: DNNU “Akademiia finansovoho upravlinnia” [in Ukrainian].

9. Iefymenko, T. I. (2016). *Fiscal and monetary security of the national economy*. Kyiv: DNNU “Akademiia finansovoho upravlinnia” [in Ukrainian].

10. Bilorus, O. H., Iefymenko, T. I. (Eds.). (2015). *Financial globalization and European integration*. Kyiv: DNNU “Akademiia finansovoho upravlinnia” [in Ukrainian].

11. Shlapak, O. V., Iefymenko, T. I. (Eds.). (2014). *Modernization of the financial system of Ukraine in the process of European integration* (Vols. 1–2). Kyiv: DNNU “Akademiia finansovoho upravlinnia” [in Ukrainian].

12. Sokolovska, A. M. (Ed.). (2017). *Tax harmonization in Ukraine under the terms of the Association Agreement between Ukraine and the EU*. Kyiv: DNNU "Akademiia finansovoho upravlinnia" [in Ukrainian].

13. Gasanov, S. S., Liubich, O. O., Bortnikov, H. P. (2015). *State support of capitalization and reorganization of banks with the participation of the state in capital. Foreign experience and domestic practice*. Kyiv: DNNU "Akademiia finansovoho upravlinnia" [in Ukrainian].

14. Gasanov, S. S., Havryliuk, O. V. (2013). Substantiation of opportunities for minimizing the risks of post-crisis financial sector functioning. *RFI Scientific Papers*, 3, 3–14 [in Ukrainian].

15. Gasanov, S. S., Kudriashov, V. P., Balakin, R. L. (2014). Areas of fiscal policy in terms of Ukraine-EU Association. *Finance of Ukraine*, 1, 22–38 [in Ukrainian].

16. Gasanov, S. S., Kudriashov, V. P., Balakin, R. L. (2015). Reforming the Ukrainian fiscal system in the context of European integration processes. *Finance of Ukraine*, 5, 16–38 [in Ukrainian].

17. Gasanov, S. S., Kudriashov, V. P. (2015). The budget deficit restrictions in conditions of fiscal risks. *RFI Scientific Papers*, 3, 5–14 [in Ukrainian].

18. Gasanov, S. S., Kudriashov, V. P., Balakin, R. L. (2015). Foreign experience of insuring the transparency of operations in fiscal area and its application in Ukraine. *Finance of Ukraine*, 11, 22–42 [in Ukrainian].

19. Gasanov, S. S. (2017). Multidirectional impacts of public corporations on the state of public finances in Ukraine. *RFI Scientific Papers*, 3, 5–20 [in Ukrainian].

20. Arezki, R., Hadri, K., Loungani, P., & Rao, Y. (2013). Testing the Prebisch-Singer Hypothesis since 1650: Evidence from Panel Techniques that Allow for Multiple Breaks. *IMF Working Paper*, August.

21. Mykuliak, V. (2018). *Association of Ukraine with the EU: how it works*. Retrieved from https://sk.ua/wp-content/uploads/2018/05/Yuridichna-Gazeta_Mykuliak.pdf [in Ukrainian].

22. Features of the origin and content of the legal category "acquis communautaire" in the law of the European Union. (n. d.). www.kmu.gov.ua. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> [in Russian].